

Analýza štatistiky akademických knižníc za rok 2024

(na základe výsledkov štatistických výkazov o akademických knižniciach SR)

Výkaz ŠKOL (MŠVVaM SR) 10 - 01 o školskej a akademickej knižnici je jedným zo spôsobov ako každoročne štatisticky odsledovať a zhodnotiť pôsobenie akademických knižníc (AK), ktorým Zákon o knižniciach č. 126/2015 ukladá povinnosť dopĺňať, odborne evidovať, spracovávať, uchovávať, ochraňovať a sprístupňovať špecializovaný knižničný fond vysokej školy (VŠ) alebo fakulty, pre ktorú boli zriadené.

Zber údajov do týchto výkazov zabezpečuje pre rezort Ministerstva školstva, vedy, výskumu a mládeže (MŠVVaM) Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky (CVTI SR) v Bratislave. Metodickú pomoc pri vypĺňaní výkazov poskytuje knižnica Národného inštitútu vzdelávania a mládeže (NIVaM). Zozbierané štatistické dáta predstavujú základný súbor informácií, prostredníctvom ktorého možno v ôsmich oddieloch sledovať rôzne kvantitatívne ukazovatele knižníc - od vyčíslenia ich knižničného fondu až po ich hospodárenie. V roku 2024 je v rámci siete knižníc evidovaných celkovo 39 slovenských AK VŠ, ktoré sa akreditovali v rezorte MŠVVaM. Z toho 26 pôsobí pri verejných VŠ, 10 knižníc pri súkromných VŠ a 3 pri štátnych VŠ.

Analýza štatistiky AK za rok 2024 je zostavená z vybraných ukazovateľov za rok 2024 porovnávaných s ukazovateľmi z rokov 2023 a 2022. Počas tohto obdobia môžeme sledovať doznievanie vplyvu protipandemických opatrení, oživenie činnosti knižníc a stav využívania ich knižničných služieb. V rámci sledovaného obdobia boli počet aj štruktúra akademických knižníc na Slovensku stabilné.

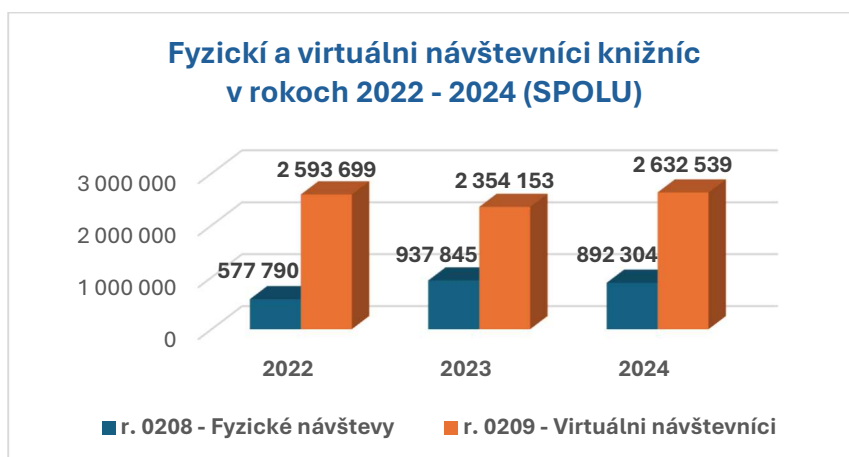
V oddiele *I. Knižničný fond* sme sa zamerali na vzájomné porovnanie **r. 0113 – Ročný prírastok knižničných jednotiek** a **r. 0119 – Úbytky knižničných jednotiek**:

Typ VŠ	Rok	Počet výkazov	r. 0113 - Ročný prírastok kniž. jednotiek	r. 0119 - Úbytky kniž. jednotiek
verejné	2022	26	91 343	71 563
	2023	26	81 972	72 848
	2024	26	80 397	85 967
štátne	2022	3	4 319	2 798
	2023	3	3 063	7 126
	2024	3	3 033	5 645
súkromné	2022	10	11 668	985
	2023	10	7 502	567
	2024	10	6 911	0

Rok	Typ VŠ	r. 0113 - Ročný prírastok knižničných jednotiek	r. 0119 - Úbytky knižničných jednotiek
2022	SPOLU	107 330	75 346
2023	SPOLU	92 537	80 541
2024	SPOLU	90 341	91 612

Z uvedených údajov môžeme konštatovať, že pokračuje postupný pokles ročných prírastkov, čo môže byť okrem iného spôsobené zvyšujúcou sa dostupnosťou e-dokumentov a elektronických informačných zdrojov (EIZ). Naproti tomu môžeme sledovať nárast úbytkov knižničných jednotiek, kedy v roku 2024 bol prvý-krát ročný úbytok knižničných jednotiek vyšší ako ich ročný prírastok.

V oddiele II. *Používatelia* sme v sledovanom období porovnali **r. 0208 – Návštevníci knižnice (fyzické návštevy)** a **r. 0209 – Virtuálni návštevníci**:

Pri porovnaní údajov fyzických a virtuálnych návštev si môžeme všimnúť najvýraznejší nárast fyzických návštev v roku 2023. Rovnako v roku 2024 sa oproti predošlým rokom zvýšil aj počet virtuálnych návštevníkov, kam sa radia napríklad návštevníci webového sídla knižníc či už cez webový prehliadač alebo unikátnu IP adresu. Napriek trendu pozitívneho vývoja čísla zatiaľ nedosahujú úroveň, akú mali v rokoch pred nástupom ochorenia COVID-19, kedy počet fyzických návštev stúpil nad 1 000 000 a počet virtuálnych návštev nad 3 000 000.

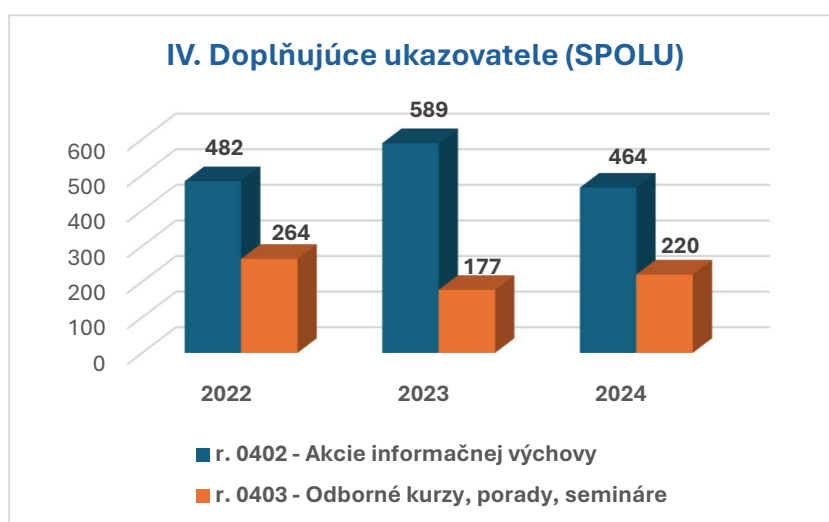
V oddiele III. *Výpožičky a služby* sme pozornosť upriamili na ukazovatele **r. 0302 – Prezenčné výpožičky** a **r. 0303 – Absenčné výpožičky**:

Typ VŠ	Rok	Počet výkazov	r. 0302 - Prezenčné výpožičky	r. 0303 - Absenčné výpožičky
verejné	2022	26	968 193	850 390
	2023	26	964 389	823 602
	2024	26	748 597	820 112
štátne	2022	3	2 463	26 774
	2023	3	3 586	25 611
	2024	3	1 810	22 251
súkromné	2022	10	6 934	29 570
	2023	10	4 064	24 255
	2024	10	4 217	26 370

Rok	Typ VŠ	r. 0302 - Prezenčné výpožičky	r. 0303 - Absenčné výpožičky
2022	SPOLU	977 590	906 734
2023	SPOLU	972 039	873 468
2024	SPOLU	754 624	868 733

Na základe vykázaných údajov pozorujeme v roku 2024 výraznejší pokles prezenčných výpožičiek, o viac ako 200 000 oproti roku 2023, pričom tento pokles zaznamenávame najmä pri AK verejných VŠ. Netreba však opomenúť, že naproti tomu v oddiele V. môžeme pozorovať aj významnejší posun pri vyhľadávaní v licencovaných EIZ v riadku 0513 – a to znovu najmä na strane AK verejných VŠ. Rovnako môžeme sledovať aj mierne zníženie počtu absenčných výpožičiek, avšak tu takisto môžeme poukázať na kontinuálny rast počtu stiahnutých/zobrazených elektronických dokumentov v riadku 0514, opäť hlavne pri AK verejných VŠ.

V oddiele IV. *Doplňujúce ukazovatele* sme sledovali **r. 0402 – Akcie informačnej výchovy**, **r. 0403 – Odborné kurzy, porady, semináre** a **r. 0404 – Edičná činnosť - vydané tituly** a ich počet v priebehu posledných troch vykazovaných rokov:

Informačné vzdelávanie je dôležitou činnosťou, prostredníctvom ktorej sa AK dlhodobo venujú problematike zvyšovania informačnej gramotnosti svojich používateľov rôznymi formami formálneho i neformálneho vzdelávania. K významným činnostiam AK patrí aj organizovanie odborných kurzov, porad, seminárov pre vlastných zamestnancov, ako aj pre knihovníkov iných knižníc.

Okrem toho AK často pre svojich užívateľov na svojich webových stránkach ponúkajú voľne dostupné prezentácie, návody či videá týkajúce sa používania online katalógu, EIZ či orientácie v knižnici, čím dokážu suplovať osobnú účasť účastníkov na informačnom vzdelávaní priamo v knižnici. Na základe sledovaných údajov v r. 0402 a r. 0403 z rokov 2022 – 2024 môžeme pri oboch ukazovateľoch konštatovať relatívne stabilnú situáciu s miernymi odchýlkami.

Typ VŠ	Rok	Počet výkazov	r. 0404 - Edičná činnosť - vydané tituly
verejné	2022	26	196
	2023	26	262
	2024	26	379
štátne	2022	3	42
	2023	3	23
	2024	3	40
súkromné	2022	10	51
	2023	10	27
	2024	10	34

Rok	Typ VŠ	r. 0404 - Edičná činnosť - vydané tituly
2022	SPOLU	289
2023	SPOLU	312
2024	SPOLU	453

Pri porovnaní edičnej činnosti AK v rokoch 2022 – 2024 pozorujeme nárast vydaných titulov (či už v printovej alebo elektronickej forme), a to najmä pri AK verejných VŠ (vrátane titulov, ktoré boli vydané v spolupráci s inou organizáciou, ak je AK uvedená na prvom mieste).

V oddiele *V. Informačné technológie* sme pozornosť upriamili na **r. 0501 – Počet počítačových staníc v knižnici**, **r. 0509 – Počet vstupov do on-line katalógu**, **r. 0513 – Počet vyhľadávaní v licencovaných EIZ (databázach)** a **r. 0514 – Počet stiahnutých/zobrazených elektronických dokumentov**:

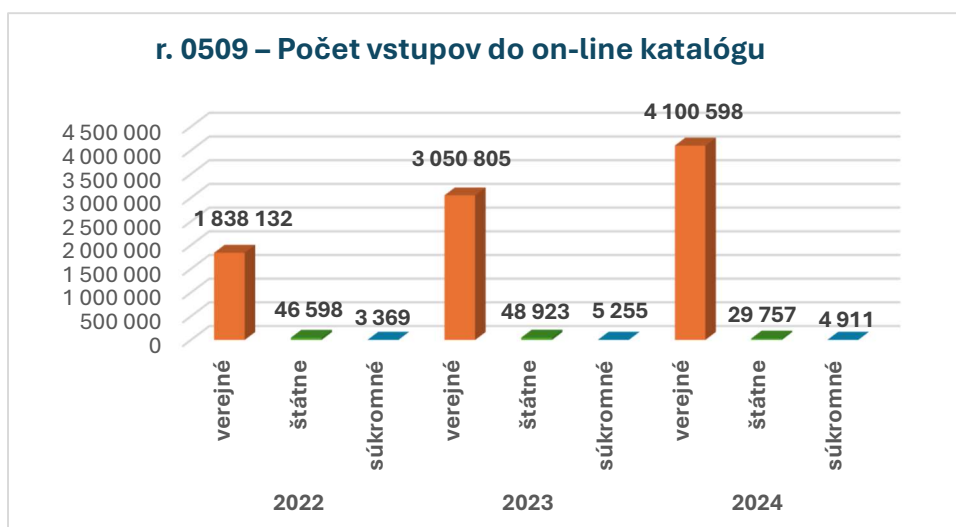
Typ VŠ	Rok	Počet výkazov	r. 0501 - Počet počítačových staníc v knižnici	r. 0509 - Počet vstupov do on- line katalógu	r. 0513 - Počet vyhľadávaní v licencovaných EIZ (databázach)	r. 0514 - Počet stiahnutých/zobrazených elektronických dokumentov
verejné	2022	26	1 590	1 838 132	2 839 180	2 932 461
	2023	26	1 435	3 050 805	3 094 999	3 860 230
	2024	26	1 220	4 100 598	3 714 357	4 308 875
štátne	2022	3	109	46 598	40 473	59 221
	2023	3	102	48 923	883	388
	2024	3	111	29 757	600	165
súkromné	2022	10	88	3 369	156	33
	2023	10	82	5 255	314	59
	2024	10	72	4 911	307	67

Rok	Typ VŠ	r. 0501 - Počet počítačových staníc v knižnici	r. 0509 - Počet vstupov do on-line katalógu	r. 0513 - Počet vyhľadávanií v licencovaných EIZ (databázach)	r. 0514 - Počet stiahnutých / zobrazených elektronických dokumentov
2022	SPOLU	1 787	1 888 099	2 879 809	2 991 715
2023	SPOLU	1 619	3 104 983	3 096 196	3 860 677
2024	SPOLU	1 403	4 135 266	3 715 264	4 309 107

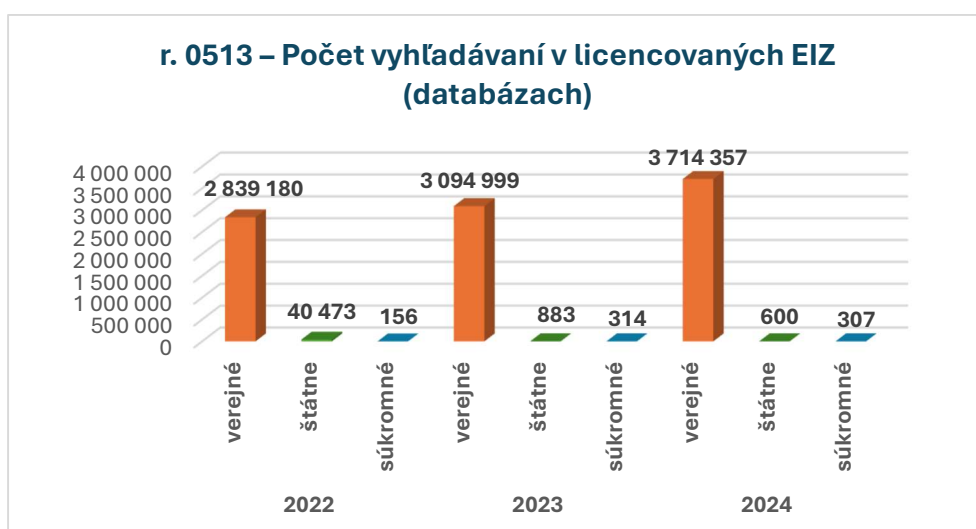

Informačné technológie majú dnes už nezastupiteľné miesto na pôde AK. Neustály technologický rozvoj sa premieta aj do formy ich poskytovania, pričom kladú vysoké finančné, personálne a technické nároky. V r. 0501 môžeme pri rokoch 2022 – 2024 sledovať postupný pokles počtu počítačových staníc, najmä pri AK verejných VŠ. Príčinu vidíme nielen v technologickom zastarávaní existujúcich staníc a ich následným neobnovením po ich vyradení, ale aj prístupnosťou SMART prístrojov, ktoré študenti vlastnia a nosia so sebou.

Počas pandemických rokov taktiež výrazne stúpol záujem o vzdialený prístup k informačným zdrojom a tento trend sa zachoval aj po skončení protipandemických opatrení. Vzdialený prístup umožňuje registrovaným používateľom využívať časť služieb knižnice zo svojho vlastného počítača/notebooku v čase, ktorý im najviac vyhovuje. AK tiež rozširujú svoje služby aj ponukou platených či voľne dostupných databáz alebo poskytnutím zapožičania elektronických čítačiek kníh. Väčšina AK zároveň disponuje vo svojich priestoroch bezdrôtovým wifi pripojením, čo opäť priťahuje záujem používateľov s vlastným notebookom, príp. s iným mobilným zariadením (tablety, smartfóny, e-čítačky a pod.).

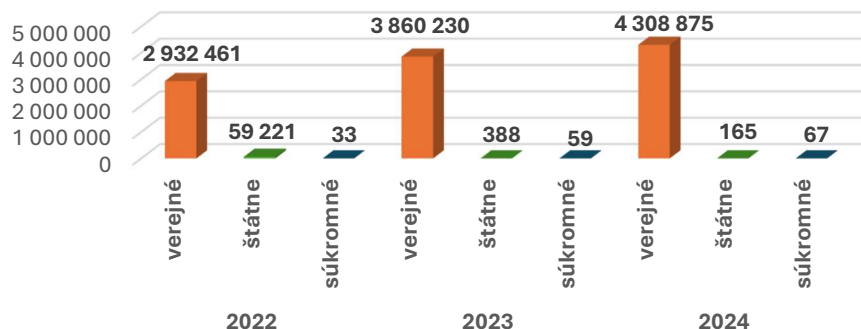

Záujem o služby AK a ich knižničný fond sa premieta aj do počtu vstupov do ich on-line katalógov. K tomuto záujmu prispievajú aj automatizované knižničné informačné systémy ako platformy, ktoré umožňujú efektívne spojenie štandardnej knihovnickej agendy s elektronickým prostredím a digitálnymi dokumentmi. Z dostupných údajov z r. 0509 tak môžeme pri roku 2024 pozorovať oproti roku 2022 dvojnásobný nárast vstupov do on-line katalógov na strane AK verejných VŠ. Pri ďalších typoch AK hodnoty vstupov mierne kolíšu.

Licencované EIZ predstavujú pre užívateľov ďalší významný zdroj podkladov pre ich štúdium či výskum. Patria sem plnotextové, scientometrické či bibliografické databázy. Záujem o ich využívanie sa v priebehu rokov 2022 – 2024 kontinuálne zvyšuje, pričom významnejšiu odchýlku smerom nadol môžeme sledovať jedine pri AK štátnych VŠ medzi rokom 2022 a 2023 (pri tomto type AK môže byť dôvodom aj zníženie počtu poskytovaných licencovaných EIZ (databáz) zo 14 na 5).

r. 0514 – Počet stiahnutých/zobrazených elektronických dokumentov

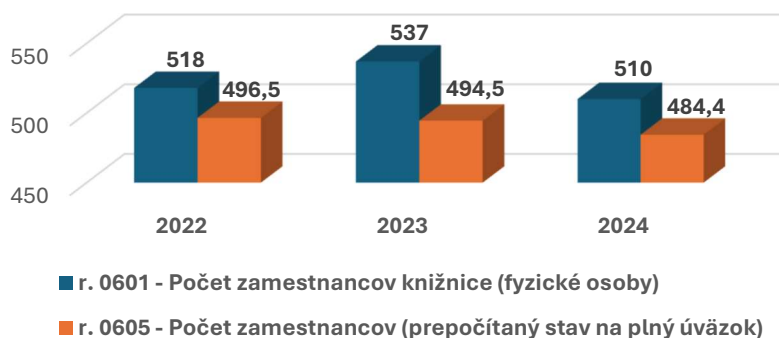

Mnohé AK v priebehu minulých rokov pristúpili k postupnej digitalizácii časti svojho knižničného fondu a/alebo tvorbe digitálnych archívov svojej publikačnej činnosti, čo taktiež vedie k zvýšenému záujmu užívateľov o využívanie elektronických dokumentov. Tento záujem reflektujú aj údaje počtu stiahnutých/zobrazených elektronických dokumentov z rokov 2022 – 2024.

V oddiele VI. Zamestnanci knižnice sme sa sústredili na **r. 0602 – Zamestnanci knižnice vykonávajúci knihovnícke činnosti** a **r. 0605 – Počet zamestnancov**:

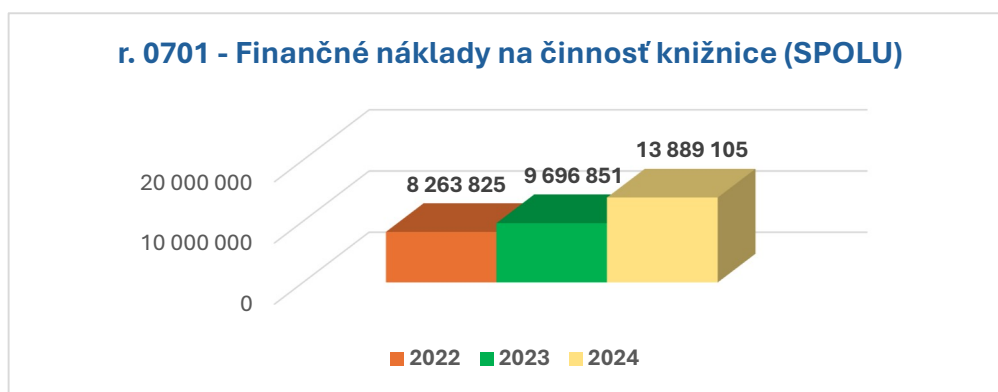
Typ VŠ	Rok	Počet výkazov	r. 0601 - Počet zamestnancov knižnice (fyzické osoby)	r. 0605 - Počet zamestnancov (prepočítaný stav na plný úväzok)
verejné	2022	26	473	459,1
	2023	26	470	455,4
	2024	26	463	446,8
štátne	2022	3	24	22,3
	2023	3	25	23,9
	2024	3	24	22,5
súkromné	2022	10	21	15,1
	2023	10	42	15,2
	2024	10	23	15,1

VI. Zamestnanci knižnice (SPOLU)

Počet zamestnancov v akademických knižniciach ovplyvňuje viacero faktorov, medzi inými rozsah knižničného fondu, počet pobočiek, rozsah služieb a ich využitie, počet používateľov a v neposlednom rade aj finančné prostriedky. Pri pohľade na počet zamestnancov v priebehu posledných troch rokov sa môže zdať, že tieto čísla kolíšu, najmä vďaka odchýlke v roku 2023 pri AK súkromných VŠ. Pri detailnejšom pohľade na r. 0605 je však možné odsledovať, že stav počtu zamestnancov (prepočítaný už na plný úväzok) sa postupne v priebehu rokov znižuje. Množstvo zamestnancov ale neurčuje výkonnosť knižníc – tú možno sledovať až pri prepočte jednotlivých výkonov na jedného zamestnanca konkrétnych typov knižníc.

V poslednom oddiele VII. *Hospodárenie* sme sa zamerali na **r. 0701 – Finančné náklady na činnosť knižnice:**

Pri detailnejšom porovnaní údajov roku 2024 s rokom 2023 stúpli z vykazovaných finančných nákladov na činnosť knižníc jedine mzdové náklady o približne 830 000 €. Napriek tomu, že ďalšie uvádzané zložky finančných nákladov z roku 2024 z výkazu ŠKOL sa znížili, je oproti predošlým rokom možné pozorovať celkovo vyšší nárast vynakladaných financií na činnosť knižníc. Najväčšia časť nákladov stúpila pri AK verejných VŠ. Príčinu tohto stúpania môžeme hľadať aj vo zvyšujúcich sa prevádzkových výdavkoch AK, ktoré nie sú v štatistike vykazované (energie, upratovanie, rekonštrukcie a iné), a tak vedú k neúplnému pohľadu na ich financovanie.

Na záver treba ešte dodať, že pri komplexnom sledovaní činnosti AK netreba opomenúť ani evidenciu publikačnej činnosti v Centrálnom registri evidencie publikačnej činnosti a s ňou súvisiacu evidenciu ohlasov, ktoré výkaz ŠKOL nesleduje. Aj v danej oblasti AK aktívne pristupujú k riešeniu problematiky, adaptujú sa na zmeny a systematicky pracujú na zefektívňovaní postupov spracovania záznamov, keďže výstupy z CREPČ predstavujú dôležitý podklad pre financovanie väčšiny VŠ, akreditáciu študijných programov či kvalifikačný rast zamestnancov VŠ.

Vypracovala : Mgr. Lenka Barátová (Knižnica NIVaM)

Spolupracovali : Mgr. Miroslava Hajtmánková, Darina Šidlíková, Mgr. Zuzana Sýkorová (Knižnica NIVaM)